

měly napomoci přednášky špičkových evropských odborníků R. Hymana, University of Warwick, E. Diettricha, Universität Bielefeld a Hanse Slompa, Katholieke Universiteit Nijmegen), zajištěné v rámci projektu TEMPUS na květen a podzim 1994, stejně jako přítomnost odborníků z naší praxe na některých seminářích.

Zároveň počítáme ještě v tomto roce s otevřením postgraduálního kursu určeného pracovníkům z oblasti odborů, úřadů práce, zaměstnavatelských a podnikatelských svazů,

státní správy atd., kterým bychom také chtěli zprostředkovat potřebné znalosti z této oblasti.

Mezinárodní zkušenosti s tímto tématem bychom měli i nadále čerpat ze spolupráce v rámci projektu TEMPUS zaměřeného na vliv privatizace na „Industrial Relations“ a v rámci akcí a kontaktů, organizovaných např. „European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions“ se sídlem v Dublinu.

Ivana Mazálková

Symposion Hannah Arendt

Ve dnech 13.-16. ledna 1994 se ve velkém slavnostním sále Vídeňské univerzity konalo sympozium věnované Hannah Arendtové, ženě, jejíž literární dílo podstatným způsobem ovlivnilo a obohatilo filozofické, politologické a sociologické myšlení druhé poloviny 20. století.

Hannah Arendtová (narozena 14. 10. 1906 v Hannoveru, zemřela 4. 12. 1975 v New Yorku) studovala v letech 1924-1928 filozofii, teologii a klasickou filologii v Marburgu (mj. u Heideggera a Bultmanna), ve Freiburgu (u Husserla) a v Heidelbergu (zde promovala u K. Jasperse, který byl nejen jejím učitelem, ale i celoživotním přítelem). Pozornost na sebe obrátila již svou doktorskou prací *Der Liebesbegriff bei Augustin* (1929). V roce 1933 emigrovala do Paříže, organizovala pomoc židovským uprchlíkům, angažovala se v sionistickém hnutí. Od roku 1941 žila v New Yorku. V roce 1951 vydala *The Origins of Totalitarianism* (německy v roce 1955: *Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft*), knihu, která je teorií i dějinami totalitarismu v jeho nacionálně socialistické i stalinské podobě. V ní Arendtová analyzuje totalitární panství jako následný jev antisemitismu a imperialismu. Totalitární formu vlády odlišuje od autoritativní vlády a tyranie, přičemž klíčovou roli přisuzuje státnímu aparátu a stranické byrokracii, propagandě, teroru, tajné policii a koncentračním táborům.

V 50.-70. letech Arendtová působila na řadě amerických univerzit (Princeton University, New School for Social Research, Uni-

versity of Chicago a jinde). V letech 1961-1962 byla zpravodajkou časopisu New Yorker při Eichmannově procesu v Jeruzalémě (získaný materiál zpracovala v knize *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil* z roku 1963). K nejznámějším dílům Arendtové patří *The Human Condition* (1958), *Über die Revolution* (1963), *Men in Dark Times* (1968), *On Violence* (1970), *The Life of the Mind* (1978).

Čtyřdenní sympozium, které probíhalo na půdě Vídeňské univerzity, přineslo řadu zajímavých příspěvků, z nichž mnohé představovaly pokus o posun dosavadního přístupu k výkladu díla H. Arendtové. Konaly se zde dvě celovečerní diskuse, jedna k problematice, reprezentované knihou *Eichmann in Jerusalem*, tj. k otázkám banality a triviality zla, druhá byla věnována odrazu díla H. Arendtové v literatuře. Bylo rovněž promítáno několik dokumentárních filmů.

Tematicky se přednesené referáty týkaly kritické analýzy totalitarismu (Michael Brie, Berlin), nacionálně socialistického systému panství (Hans Mommsen, Bochum), násilí, destruktivity, civilizačního zhroucení (Klaus Naumann, Hamburg) a antisemitismu (Elisabeth Endres, Mnichov). V širší perspektivě bylo poukazováno na diagnózy moderního světa, v němž se lidské možnosti a produktivní síly přeměňují v těžko ovladatelné sebezničující potenciály a v němž Osvětim, gulag a atomová bomba znamenají ztrátu dějinného smyslu (K. Neumann).

Velká pozornost byla věnována lidskému a intelektuálnímu vývoji H. Arendtové (F. Wander, H. Pataki), recepci jejího díla

(C. Knobloch), jejímu pohledu na dobu, v níž žila, na myslitele, kteří jí byli blízcí (o vztahu H. Arendtové k W. Benjaminovi hovořil např. Michael Löwy z Paříže) a na úlohu intelektuálů ve společnosti (Wolfgang Pohrt, Stuttgart).

Prominentním hostem vídeňského sympozia byla Agnes Hellerová (profesorka na New School for Social Research, žačka Georga Lukáče). Název její přednášky „Women in Dark Times“ parafrázoval titul jedné z úvah, které Arendtová napsala na sklonku 50. let: *Von der Menschlichkeit in finsternen Zeiten*. Hellerová se v ní pokusila podat odborný i lidský portrét H. Arendtové jako ženy, která žila v temných časech a která částí své literární tvorby zachycovala portréty lidí žijících v temných časech (Walter Benjamin, Bertolt Brecht aj.). Za klíčový označila Hellerová problém identity, který Arendtová sama z řady hledisek (žena, intelektuálka, Židovka, emigrantka) bolestivě prožívala. Významná je afinita s dvěma postavami, které v jistém smyslu představovaly pro Arendtovou životní vzor. Byla to Rosa Luxemburgová, jejíž životní postoj vysoce oceňovala, ačkoliv se neztotožňovala s její politikou, a především Rahel Varnhagenová, německá Židovská spisovatelka období romantismu (Arendtová se jí zabývala od 30. let a věnovala jí knižní monografii, která vyšla v roce 1958 pod názvem *Rahel Varnhagen: The Life of a Jewess*).

V práci o Rahel Varnhagenové Arendtová poprvé formulovala tzv. pária-koncept (Concept of Pariah), který je relevantní jak ze sociologického, tak i z etického hlediska. Tomuto konceptu byla na sympoziu věnována

velká pozornost. Vedle A. Hellerové se jím zabývala především Eleni Varikasová z Paříže, která upozornila na to, že je využitelný nejen při zkoumání historického problému Židovské asimilace, ale je širěji aplikovatelný jak při analýze postavení různých etnik, tak i např. ženské části populace vůbec. Etickým komplementem páriovského konceptu H. Arendtové je maxima, nezalhávat svoji páriovskou identitu, aktivně se obhajovat a kriticky distancovat od společnosti, která lidi do tohoto neplnoprávného postavení staví. Jedině to je pro Arendtovou cesta ke skutečné svobodě, o kterou celým svým životem a dílem usilovala.

Dílo H. Arendtové se dnes těší značnému zájmu nejen odborné, ale i širší veřejnosti a je stále znovu vydáváno. Z poměrně rozsáhlé sekundární literatury zasluhuje pozornost zejména obsáhlá biografická studie její žačky Elisabeth Young-Bruehlové nazvaná *Hannah Arendt, For Love of the World* (1982) a monografie Karla-Heinze Breiera *Hannah Arendt zur Einführung* (1992). U nás v Čechách je H. Arendtová zatím známá především jako autorka práce o původu totalitarismu a jako myslitelka, která měla výrazný vliv na pozdní dílo Jana Patočky (*Kacířské eseje o filosofii dějin*). Teprve v tomto roce dostává český čtenář možnost seznámit se s pronikavým a provokujícím způsobem jejího myšlení prostřednictvím výběru z knihy *Between Past and Future* (1961), který v českém vydání dostal název *Krise kultury*.

Jiří Šubrt

Sociálně vědní archiv v Kostnici a jeho přínos pro rekonstrukci teorie sociálního jednání

Sozialwissenschaftliches Archiv Konstanz funguje v rámci Kostnické univerzity již dvě desetiletí. Jeho počátky spadají do roku 1974 a jsou spojeny s osobou Carla Mayera (1902-1974), který ve školním roce 1973/74 na Kostnické univerzitě vyučoval jako hostující profesor. Mayer byl do značné míry ovlivněn dílem M. Webera a je znám jako badatel v oblasti teorie náboženství. V roce 1933 byl nucen odejít z Německa do USA a zde v New

Yorku působil na univerzitě v exilu - New School for Social Research. Jako vedoucí oddělení sociologie určoval spolu s A. Salomonem a později A. Schützem dominantní orientaci tohoto pracoviště. Po válce byli Mayerovými žáky mj. i Peter Berger a Thomas Luckmann, kteří s ním a spolu s H. Wagnerem spolupracovali v 50. letech na rozsáhlém výzkumném projektu *Religion in Germany Today*, financovaném Rockefeller Foundation. Na sklonku svého života přichází Mayer s myšlenkou shromažďovat vědecké pozůstalosti lidí, kteří byli v 30. letech nuceni